

Boj o ducha a kultúru – Thomas Molnar

Grzegorz Kucharczyk

14. novembra 2019   ✝ *Politika*

---

20. júla 2010 zomrel Thomas Molnar, popri R. Kirkovi, F. Wilhelmsenovi, L. Brentovi Bozellovi, jeden z najvýraznejších predstaviteľov amerických paleokonzervatívcov, ktorých v päťdesiatych rokoch minulého storočia nazvali „novými konzervatívcami“ (nezamieňať s neokonzervatívcami!). Maďarský katolík, počas druhej svetovej vojny väzeň koncentračného tábora v Dachau a Buchenwalde, strávil väčšinu svojho života v USA, kde ako vynikajúci odborník vyučoval francúzsku literatúru a filozofiu na Brooklyn College a dejiny európskej kultúry na Long Island University. Aktívne spolupracoval s najvýznamnejšími americkými konzervatívnymi periodikami: „National Review“ W. F. Buckleya a „Modern Age“ R. Kirka.

Foto: Thomas Molnar, zdroj:

Thomas Molnar – katolícky tradicionalista, sa od začiatku spojil s prúdom amerického konzervativizmu (Kirk, Bozell), ktorý neakceptoval program „fuzionizmu“, čiže zmesi tradičného konzervativizmu a *de facto* klasického liberalizmu (ktorý od šesťdesiatych rokov 20. storočia propagoval F. Meyer a taktiež – hoci s výhradami -, redaktor „National Review“, W.F. Buckley Jr.).

Molnar sa zameriaval na otázky súvisiace s filozofiou politiky: skúmal intelektuálne korene revolučnej doktríny, najmä v kontexte utópie – *večnej herézy*. To je témou jeho najdôležitejších diel, ako napríklad: *The decline of the intellectual* (1961), *Utopia, the perennial heresy* (1967), *The Counter-revolution* (1969), *Politics and the State: the Catholic View* (1980), *Twin Powers: Politics and the Sacred* (1988). Svoje obavy ohľadom situácie Cirkvi po II. Vatikánskom koncile Molnár vyjadril okrem iného v dielach *Ecumenism or New Reformation?* (1968), *Christian Humanism: a Critique of the Secular City and its Ideology* (1978) czy *The Church: Pilgrim of Centuries* (1990).

Spomenuté diela Molnara – spolu s dielami Erica Voegelina a Dietricha von Hildebranda – sú vynikajúcou analýzou revolúcie, ktorá opanovala politickú sféru a vpadla do Pánovej vinice vypracovanou významnými americkými mysliteľmi s európskymi koreňmi. V tomto príspevku by sme vzhľadom na jeho obmedzený rozsah chceli ukázať iba náčrt Molnarovej analýzy koreňov revolučnej doktríny.

Intelektuálne korene revolúcie

Revolúcia – všíma si Thomas Molnar – sa odohrávala (a odohráva) na dvoch úrovniach: duchovnej (intelektuálnej) a politickej. Dejiny prvého aspektu revolučného prevratu sa začali nominalistickou krízou v štrnástom storočí (William Ockham) v rámci sporu o univerzálie. Ich odmietnutie zo strany nominalistov malo aj konkrétne a závažné politické dôsledky. Americký konzervatívec zdôrazňuje, že súhlas s Ockhamovým návrhom znamenal, že *štát, Cirkev, korporácie, inštitúcie atď. nie sú reálne; politika je preto redukovaná na empiricky konštatované akty, ktoré kvôli neschopnosti našej mysle sú zgrupované pod rôzne názvy, ale chýba im obsah (flatus vocis). Takže pravými aktérmi politickej sféry sú jednotlivci so svojimi špecifickými záujmami, nie korporátne celky.*¹ To znamená radikálny rozklad politického myslenia: *Umiestnenie jednotlivca do samého centra politického myslenia znamená, že pred očí sa strácajú objekty analýzy, čiže iné politické bytia, menej efemérne ako jednotlivci. Politická diskusia sa stáva subjektívnou; vychyluje sa v smere mentálnych konštruktov, v ktorých významnú rolu zohrávajú emócie, ideológie a osobné vrtochy.*²

Ďalšiu fázu revolúcie v intelektuálnej sfére vytýčila idea Thomasa Hobbesa – *karikatúra stredovekého sporu o božskom práve kráľov*³. Autor Leviatanu pokračoval v diele, ktoré začali nominalisti, diele ničenia kresťanskej vízie štátu (ako reálneho bytia pochádzajúceho od Boha, ktoré však nie je Bohom). Nový nekresťanský štát má byť práve všezahrňajúcim Leviathanom. Revolucionárom – či už bojovali perom, gilotínou alebo Molotovovými koktailmi –, vždycky išlo o moc. *Revolucionár v skutočnosti uvažuje vojenským spôsobom v tom zmysle, že chce jednotu ľudstva, čo na druhej strane znamená agresívne vnútenú uniformitu,* píše Molnar.⁴

Kombinácia *totalitnej demokracie a rousseausovského a hegelovského idealizmu* dala revolučným procesom v obidvoch sférach nový impulz. Podľa Molnara spočíval v tom, že *politika sa premenila na náboženstvo a politické telo sa malo stať Cirkvou*. Rousseau zaistil potlesk ľudu a Hegel gnostické elitárstvo. *Z ktorejkoľvek z týchto dvoch strán by sme začali, vždy môžeme nájsť časti revolučnej doktríny, ktoré sa vzájomne zhodujú: obidve totiž predpokladajú, že situáciu úpadku nahradí stav čistoty. Obidve volajú po mechanizme, ktorý zabezpečí prechod z jedného stavu do druhého.*

Autor *Úpadku intelektuálov* si všíma zdroj, odkiaľ pochádza ideologická energia revolučnej doktríny a prichádza k záveru, že ide v podstate o *kresťanskú energiu nasmerovanú na úplne svetské a utopické ciele*. V tejto súvislosti sa nám pripomínajú slová Erica Voeglina, ktorý definuje politický gnosticizmus (čítaj: každú revolučnú doktrínu) ako *imanentizáciu kresťanského eschatonu*. Podobným spôsobom sa touto otázkou zaoberá Molnar, ktorý podotýka, že atraktivnosť revolučnej doktríny určujú aj iné faktory: *Predovšetkým uspokojuje individuálnu túžbu po sebazbožňovaní a zároveň poskytuje jednotlivcovi pocit, že pracuje na budovaní Ideálnej spoločnosti, ktorá je na dosah ruky. Po druhé, táto doktrína bezstarostne nakladá s ľudskou prirodzenosťou, ktorú vníma ako*

príležitostnú; ľudský materiál vníma ako poddajný a formovateľný, ktorý možno neustále zdokonaľovať. Po tretie, keďže všetko je v pohybe, nič nemožno zakazovať ako „nemorálne“, „absurdné“, „v rozpore s ľudskou prirodzenosťou“, „škodlivé pre stabilitu spoločnosti“ alebo jednoducho ako „nepravdivé“, pretože každá chvíľa je tehotná „Novým svetom“, v ktorom staré princípy strácajú platnosť, očakávajú nový, ideálny stav spoločnosti, „ľudskejšieho“ človeka.

Revolucionár žije v *permanentnom stave metafyzickej nespokojnosti*.⁷ Revolucionár je vždycky nespokojný. Odmietajú existujúci stav vecí ako nezodpovedajúci svojej „podstate“ (chápanej revolučným spôsobom), odsudzuje individuálne jednotky za to, že *nie sú dostatočne sociálne*, a spoločnosť ako celok za to, že *nenadobudla morálne sebavedomie*.⁸ V tejto situácii revolucionár nachádza metafyzické uspokojenie v politike teroru. *Keď sa objaví akt teroru, zrazu sa všetko stane možným, v kompaktnej štruktúre subjektov sa objaví prasklina* – všima si Molnar.⁹

Súčasná tvár revolúcie

Pre revolucionárov sa zvodná politika teroru stala základným politickým nástrojom po roku 1789, a najmä po roku 1917. V druhej polovici dvadsiateho storočia – zdôrazňuje americký konzervatívce – revolúcia už neodmieta priemyselnú (či tiež buržoázu) spoločnosť. O to sa vôbec nezaujíma, pretože tvorcovia takéhoto sociálneho modelu sa vyznačovali veľkým utopickým potenciálom, ktorý vždy sprevádzal revolúciu (ide o kult technologického pokroku ako nástroja budovania Dobrej spoločnosti)¹⁰. Priemyselná spoločnosť tak na jednej strane účinne zastiera duchovné potreby človeka, na druhej strane vytvára pole pre aktivitu: pole, ktoré Heidegger definoval ako *neautentické* a Marx ako *odcudzujúce*.¹¹

V dnešnej dobe sa teda stredná trieda stáva motorom revolúcie. Obzvlášť nebezpečný je intelektuál pochádzajúci z tejto sociálnej skupiny. V súčasnosti už nejde o materiálny, ale o duchovný a intelektuálny stav spoločnosti: *v skutočnosti čím väčšia je v spoločnosti zastúpená „stredná trieda“ a čím ľahkomyselnější sú jej členovia, tým sú náchylnejší k revolúcii v jej duchovných a kultúrnych formách*.¹²

Na konci dvadsiateho storočia už nástrojmi teroru nie je gilotína a vydieranie, ale predovšetkým filozofia a literatúra, ktoré *správna revolučná logika nevníma ako disciplíny a formy umenia, ale ako prostriedky na vymazanie všetkých doterajších predstáv a pojmov o človeku. Bomba a guľka zasiahnu iba ľudí, nemôžu zvrhnúť ich exemplifikačnú existenciu, kým slovo úmyselne použité nie ako logos, ale ako anti-logos, je schopné ľudí priviesť k odmietaniu a popieranu seba samých*. V tomto zmysle významný revolučný potenciál tkvie nielen v marxizme, ale aj v existencializme, psychoanalýze, štrukturalizme, nehovoriac o ďalších etapách cesty do nikam zabezpečovaných ďalšími variantmi postmodernizmu.

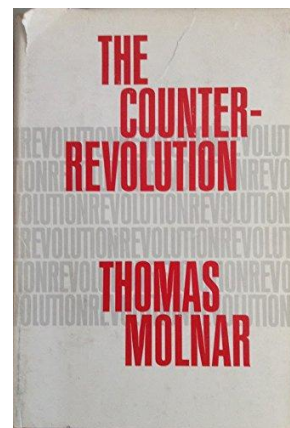
Všetky tieto moderné a veľmi módne intelektuálne prúdy majú svoje pokračovanie v revolučnom diele markíza de Sade, ktorý, keďže *nemohol udrieť Boha, skúšal zničiť Jeho obraz v Jeho stvoreniach*. Súčasní de Sadeovi pokračovatelia už *neskladajú Bohu komplimenty tým, že na Neho útočia, ale keďže nie sú schopní zničiť človeka, napádajú jeho diela, diela jeho logosu: filozofiu, históriu, umenie a literatúru*.¹³

Rousseau zaistil revolúcii moralizátorskú eleganciu. V našej dobe postmodernisti-teroristi pracujú na tom, aby revolúcia bola *chic*. Pri tom sa môžu vždycky spoľahnúť na silného spojenca, ktorého majú v *mainstreamových médiách*. *Revolučný tón a ideologická predpojatosť* na ich stránkach *bez problémov susedia s reklamami na drahé kožušiny, šperky, automobily, umelecké diela a opisy luxusných plavieb*. Na tom nie je nič divné, pretože hlavným odberateľom je stredná trieda, ktorú k revolúcii láka svojou “*chic-ovnosťou*”. Čitatelia (alebo diváci) zo strednej triedy nie sú revolucionármi na základe svojich úvah, nie sú oddaní cieľom revolúcie. K revolúcii ich priťahuje zvedavosť, túžba po zábave a nových veciach, honba za módou.¹⁴

Molnar si všíma, že už dvesto rokov je stratégia všetkých revolucionárov založená na *účelnom využívaní médií*. Uvedomujú si, že pravda sa *nenachádza ani tak v mysliach ako v skôr v srdciach a že na skrátenie cesty od srdca k činu je potrebné aplikovať propagandistické, síce nepreukázateľné, ale zato pozornosť vzbudzujúce dialektické metódy, najmä však veľké množstvo emocionálneho presvedčovania*. Takéto vedomie nemali protivníci revolúcie, ktorí žili a žijú v presvedčení, že pravda zvíťazí už len preto, že existuje a *každý ju môže vidieť a počuť, a že oni odmietajú všetko, čo je falošné, klamlivé a nečestné*.¹⁶

Kontrarevolúcia - každodenná úloha

Jadrom kontrarevolučnej (alebo antirevolučnej) idey je konštatovanie nemennosti ľudskej prirodzenosti – antropologická vízia vychádzajúca z teologickej vízie, a teda presvedčenie, že človek je stvorený Bohom na Jeho obraz, a že Boh je večne nemenný – *je Ten, ktorý Je*¹⁷.

Ďalšou črtou tohto spôsobu myslenia je jeho realizmus a uvedomenie si vlastnej obmedzenosti: *Kontrarevolucionár formuluje svoju teóriu nie vo vzťahu k vzdialenej budúcnosti vznášajúcej sa niekde na rozmazanom horizonte, ani k nedefinovanému, absolútnemu abstraktnému pojmu, akým je ľudstvo, ale ku konkrétnej súčasnej spoločnosti*.

V tom spočíva – ako poznamenáva Molnar –, sila a zároveň slabosť kontrarevolučného myslenia. Podstatu kontrarevolučného myslenia – zdôrazňuje americký konzervatívce –, možno nájsť v ľudových porekadiach a prísloviach. Ľudová múdrosť sa vyznačuje nielen tým, že je trefná, ale aj tým, že nie je nová. Preto nie je zaujímavá, niekedy sa stráca vo frázach a rutine. Kontrarevoluční spisovatelia boli realisti, písali *sagesse des nations* – a preto neboli v móde. Čo iné bolo *špekulatívne písanie revolučných autorov – od Saint-Juste a Hegela až po Sartra a Marcuseho*? Ponúkalo a stále ponúka *luxus a bezstarostnosť, špekulácie, nestabilitu, pokušenie nasledovať to, čo je neuveriteľné, dobrodružné a nebezpečené*.¹⁹

Podľa Molnara by tábor kontrarevolúcie nemal bojovať s revolúciou iba čisto politickými prostriedkami. Ako zdôrazňuje americký mysliteľ, história (vrátane tej najnovšej) má dosť príkladov, kedy predpokladaní hrdinovia kontrarevolúcie prešli na “temnú stranu moci”. K rozhodujúcej bitke dôjde v oblasti ducha a

kultúry. Ide o *duchovné prevzatie vlády*, a nový *Malaparte* by mal naučiť kontrarevolucionárov čosi viac než iba techniku: *slová ducha a pravdy*, aby ešte raz získali prevahu v inštitúciách Západu.

Thomas Molnar zdôraznil, že situácia Západu nie je úplne beznádejná. *Naša civilizácia nepochybne skončí, keď sa katolícka Cirkev a Spojené štáty pripoja k revolúcii* – napísal v citovanom diele.²⁰

Nemáme miesto, aby sme hoci len stručne predstavili víziu stavu Cirkvi v modernom svete ako ju videl Molnar. Jedna vec je istá, pre americký konzervativizmus bol Thomas Molnar učiteľom *čohosi viac než iba techniky*. Úloha kontrarevolucionárov je *úlohou bez konečného víťazstva. Uspeje v myšliach a dušiach, nie na fórach. Je to nikdy sa nekončiaca úloha, každodenné bremeno. A treba ho niesť každý deň*.²¹

1 T. Molnar, *Politics and the State. The Catholic View*, Chicago 1980, s. 21.

2 Tamže, s. 72.

3 Tamže, s. 37.

4 T. Molnar, *The Counter-Revolution*, New York 1969, s. 85.

5 Tamže, s. 54.

6 Tamže, s. 55.

7 Tamže, s. 52.

8 Tamže,

9 Tamže, s. 187.

10 Na túto tému pozri T. Molnar, *The Decline of the Intellectual*, New Rochelle 1973, s. 209-222.

11 T. Molnar, *The Counter-Revolution*, s. 181.

12 Tamže, s. 64, 191.

13 Tamže, s. 188-189.

14 Tamže, s. 60-61.

15 Tamže, s. 70, 72.

16 Tamže, s. 72.

17 Tamže, s. 91.

18 Tamže, s. 92-93.

19 Tamže, s. 72-73.

20 Tamže, s. 202.

21 Tamže, s. 203.